TEKST NOÉMI PRENT,
DANIELA TASCA

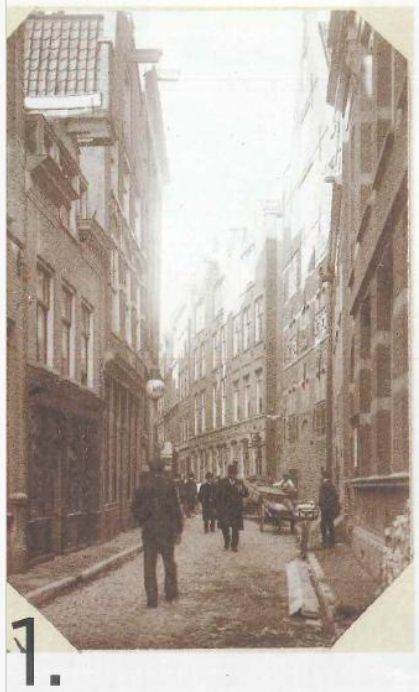
Het aantal Italianen in de stad is in tien jaar verdubbeld, maar hun Amsterdamse geschiedenis begon al vele eeuwen geleden. Wandel mee langs de sporen van middeleeuwse bankiers, de eerste schoorsteenvegers en terrazzowerkers die overal in de stad sierlijke vloeren legden.

IJssalon Gebroeders Tofani op de Kloveniersburgwal, 1965.
foto Wim van der Linden/Maria Austria Instituut/ANP

Wie door Amsterdam loopt, hoort het steeds vaker. Een flard Italiaans op de fiets, op het terras, een moeder die haar kind roept in het park. En dat zijn niet alleen toeristen; de Italiaanse gemeenschap groeit gestaag. Volgens cijfers van het CBS verdubbelde het aantal Amsterdammers met een Italiaanse achtergrond in tien jaar tijd, van 7700 in 2016 naar 15.500 dit jaar.

De Italiaanse nieuwkomers zijn vaak hoogopgeleide werknemers in de tech, horeca, cultuur en onderwijs, en studenten. Ze organiseren filmavonden, verkopen regionale gerechten en openen boekwinkels, restaurants en koffiebars in de stad. Een duidelijk 'Little Italy' heeft Amsterdam niet, maar in allerlei buurten ontstaan kleine Italiaanse werelden. Ze maken deel uit van de migratiegeschiedenis van Italianen in Amsterdam, die veel verder teruggaat dan vaak wordt gedacht. Sporen ervan zijn op allerlei plekken terug te vinden, van straatnamen tot grachtengevels. >>

De Nes, met de Stadsbank van Lening en de kantoren van de Brakke Grond.
Foto Collectie Atlas Dreesman/ Stadsarchief Amsterdam

1.
De eerste bankiers

Loop langs de Nes en je komt namen tegen die herinneren aan een vergeten hoofdstuk: de Lommertbrug en de Enge en de Wijde Lombardsteeg. Ze zijn vernoemd naar de Lombarden; Noord-Italiaanse geldschieters die vanaf de dertiende eeuw actief waren in de Lage Landen. Met Lombarden werden destijds niet alleen mensen uit het huidige Lombardije bedoeld, maar kooplieden uit heel Noord- en Midden-Italië. Ook de Lommerd, de bijnaam van de Stadsbank van Lening die hier gevestigd is, is hiervan afgeleid.

Van de Lombarden in het Amsterdam van vóór 1400 zijn nauwelijks sporen bewaard. Wel zijn er twee oorkonden uit 1294 waarmee Gijsbrecht van Amstel, heer van Amsterdam en Amstelland, toestemming gaf voor hun vestiging. Vanaf de vijftiende eeuw duiken hun activiteiten vaker op in de archieven. Hun financiële expertise sloot goed aan bij de groeiende handel in Holland en Zeeland. De Lombarden verstrekten kredieten, wisselden munten en boden contant geld tegen onderpand. Zo hielden ze in een tijd zonder banken geld in omloop, ondersteunden kleine ondernemers en leverden de stad inkomsten op. Wel stonden de Lombarden onder toezicht vanwege woekerrente. In 1614 richtte de stad daarom een eigen Stadsbank van Lening op.

Vanaf hier is het tien minuten lopen naar de Raamgracht, waar achter twee 17-eeuwse gevels het verhaal schuilgaat van een vrouw die haar vermogen inzette voor haar geloof.

2.
Achter gesloten ramen

Wie vandaag langs de Raamgracht wandelt, vermoedt niet dat hier ooit een Italiaanse schuilkerk gevestigd was. In een koopakte uit 1672 duikt de naam op van Maria Therese Tensini: een steenrijke vrouw van Italiaanse afkomst, geboren in Amsterdam, en dochter in een koopmansfamilie met wortels in Noord-Italië. Aan de Raamgracht 6 en 8 kocht ze twee panden voor 15.650 gulden. Vrouwen hadden in de 17de eeuw juridisch minder vrijheid dan mannen. Bij de aankoop werd Tensini daarom officieel bijgestaan door drie mannelijke familieleden. Toch was het Tensini zelf die besliste wat er met de huizen gebeurde: ze liet ze verbouwen tot een schuilkerk voor de jezuïeten.

Katholieken en andersgelovigen mochten hun geloof in de calvinistische Republiek niet openlijk belijden, maar werden in Amsterdam gedoogd. Zo ontstonden achter grachtengevels schuilkerken waarvan buurtbewoners en stadsbestuurders meestal precies wisten waar ze zaten.

Aan de Raamgracht ging dat een keer mis. In 1676 klaagde de gereformeerde kerkenraad dat er met open ramen en deuren, begeleid door muziek, katholieke diensten werden gehouden. De burgemeesters grepen in: de ramen moesten dicht – maar de missen mochten doorgaan. De kerk bleef tot begin 18de eeuw in gebruik.

Anno 2026 huisvesten de panden een organisatie die vrouwelijke ondernemers in de techsector ondersteunt: een eigentijdse echo van Tensini's zelfstandige daad in een tijd waarin vrouwen nog nauwelijks handelingsbevoegd waren.

Vanaf het einde van de 17de eeuw kwam een nieuwe groep Italiaanse migranten naar Amsterdam: de schoorsteenvegers. Eeuwenlang waren ze in hartje centrum gevestigd.

Voormalige schuilkerk op Raamgracht 6-8, 1968.
Foto C. Schaap/ Stadsarchief Amsterdam

J.M.C.E. Evers (83 jaar) van de Firma Camozzi, Schoorsteenvegersteeg 1, datum onbekend.
Foto Stadsarchief Amsterdam

3.
De schoorsteenvegers

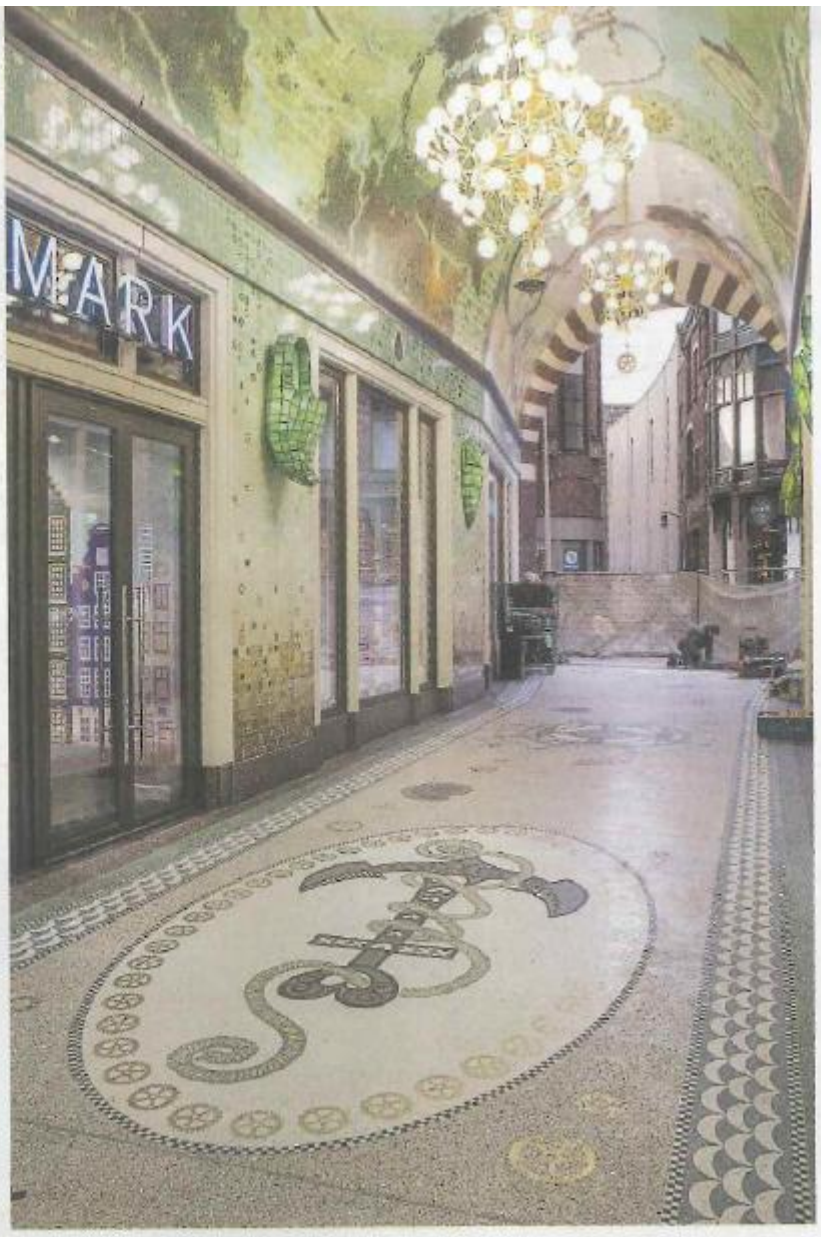
Om de hoek van de Dam ligt, tussen de Spuistraat en het Singel, de Schoorsteenvegersteeg. Het smalle, tegenwoordig met een hek afgesloten steegje dankt zijn naam aan de Italiaanse schoorsteenvegerfamilies die hier eeuwenlang woonden en werkten. Vanaf het einde van de 17de eeuw werd de Groote Kruissteeg daarom Schoorsteenvegersteeg.

Het vak was zwaar en riskant. Schoorsteenvegers klommen op daken, kropen door nauwe rookkanalen en ademden voortdurend roet in. Het gold als *mestiere infame*: een van de laagste beroepen, vergelijkbaar met dat van lijkschouwer of prostituee. Toch bood het een uitweg uit de armoede in de bergdalen van Piemonte en Ticino. Namen als Ravelli, Rusconi, Camozzi en Vit(t)ali raakten in Nederland met het vak verbonden.

Veel nieuwkomers begonnen als knecht bij een *padrone* en startten later een eigen bedrijf. Twee eeuwen lang, tot na de Eerste Wereldoorlog, hadden Italiaanse en Italiaanstalige Zwitserse families vrijwel een monopolie op het schoorsteenvegersvak. Sommigen breidden hun werk uit met schilderen, glaszetten of handel, en klommen binnen één generatie sociaal op: van *mestiere infame* tot volwaardige Amsterdamse ondernemer.

De naam van de smalle Schoorsteenvegersteeg lijkt bijna langer dan de straat zelf. Van de families die hier woonden, is weinig tastbaars over. Alleen de naam bleef bestaan – een herinnering aan een van de oudste groepen Italiaanse arbeidsmigranten. Twee eeuwen later volgde een andere groep Noord-Italiaanse ambachtslieden: de terrazzo- en mozaïekwerkers. >>

Italians & the City
Journalisten Daniela Tasca en Noémi Prent – beiden met Italiaanse roots – werken samen binnen hun doorlopende project 1001 Italianen. Vorig jaar maakten zij de audiodocumentaire *Luciana, huisvrouw in het verzet* (NTR/VPRO) over Prents Italiaanse overgrootmoeder. Voor het Istituto Italiano di Cultura Amsterdam realiseerden ze onlangs *Italians & the City*: een reeks korte, speelse video's op locatie over historische Italiaanse plekken in Amsterdam.

Mozaïek van de Amsterdam Oersoep waarmee de Beurspassage is aangekleed
Foto Floris Lok

4.
Handtekening in steen

De glinsterende Beurspassage – waar firma Zuliani het terrazzo- en mozaïekwerk voor de Amsterdamse Oersoep uitvoerde – is een ode aan een ambacht dat Noord-Italianen naar de stad brachten. Terwijl bezoekers foto's maken van vissen, schelpen en gouden details, lopen ze over een techniek die Friulaanse vaklieden al generaties lang perfectioneerden.

Vanaf het einde van de 19de eeuw kwamen terrazzo- en mozaïekwerkers naar Amsterdam, vooral uit dorpen rond Spilimbergo en Maniago. Ze brachten een ambacht mee uit hun streek: het leggen van mozaïek en granito, de glanzende vloeren en aanrechten die in Nederland al snel zo vertrouwd zouden worden. In de snel groeiende stad vonden ze volop werk in nieuwe scholen, ziekenhuizen en woonblokken. Die vroegen om sterke, sierlijke vloeren, trappenhuizen en portieken.

De '*terrazzieri*' vormden een hechte gemeenschap. Veel waren familie of dorpsgenoten, en hoewel de onderlinge concurrentie soms scherp was hielpen ze elkaar bij het vinden van werk en huisvesting. Ze trouwden in eerste instantie met vrouwen uit hun geboortestreek en settelden zich in de stad, vooral in de Oosterparkbuurt in Oost, dicht bij bouwplaatsen en werkplaatsen. Café Kuijper en Engels fungeerden als hun vaste trefpunten: een plek waar nieuwkomers werden opgevangen en waar vakgenoten elkaar vonden.

Namen als Massaro, Candido, Tomé, Versolato, Rosa, Corradi raakten in Amsterdam met het ambacht verbonden. Hun werk leeft voort in talloze portieken en granitovloeren door de stad, van de oude ingangshal van het Rijksmuseum en het Zuiderbad tot de koninklijke wachtkamer op Centraal Station en de Hollandsche Schouwburg. Met hun ambacht brachten de terrazzieri een stukje Italië naar Amsterdam. Net als de ijsmakers, die vanaf de jaren twintig hun stempel op de stad drukten.

5
La dolce invasione

Elke zomer hangt rond de Nieuwmarkt een zachte, zoete geur. Voor de deur van ijssalon Tofani staan vastbesloten kinderen, twijfelende toeristen en buurtbewoners die al decennia hetzelfde bestellen. Binnen klinkt Italiaans door de zaak, alsof Benabbio – het Toscaanse dorp van de familie – even om de hoek ligt. Al bijna een eeuw vormt deze plek een brug tussen generaties Italianen en Amsterdammers.

Het verhaal begint bijna een eeuw geleden, toen Italiaanse ijsmakers uit Toscane en de Dolomieten naar Amsterdam trokken. De gebroeders Tofani stapten rond 1928 over van het maken van gipsen heiligenbeelden naar ijs. Michele Tofani stond dat jaar met Leone Cianelli bij het Olympisch Stadion met een kleurige ijskar. Later bouwden hij, zijn broers en zwager een klein netwerk van verkooppunten op. Voor veel Amsterdammers was Italiaans ijs toen nog exotisch: licht, fruitig, vaak op basis van water en verse vruchten – anders dan alles wat men kende.

Die vroege salons werden ontmoetingsplekken avant la lettre. Italianen en Nederlanders leerden elkaar er kennen, gemengde relaties ontstonden en de ijsmakers vormden een sociaal kruispunt tussen vooroorlogse migranten – ijsbereiders, terrazzowerkers – en de naoorlogse gastarbeiders die vanaf medio jaren vijftig kwamen. De ijssalon bood werk, warmte, taal, smaak en een plek waar nieuwkomers zich thuis konden voelen.

Na de oorlog werd Tofani een begrip. De huidige zaak aan de Kloveniersburgwal wordt geleid door de familie Politi, eveneens uit Benabbio. Zo loopt er al bijna honderd jaar een onzichtbare lijn tussen één klein Toscaans dorp en de Nieuwmarkt, een zoete invasie die Amsterdam blijvend verbindt. «

Scan de QR-code voor een interactieve wandelkaart en een bonuslocatie op **Parool.nl** ↗

Het Parool | PS van de week 17 oktober 2026 – pag 44 - 47